

יהודה קסטנבאום

חייל יהודי
במלחמת העולם השנייה

יהודה משמאל עם שניים מאחיו בכיכר הגיבורים
Hősök tere בודפשט, הונגריה 1940

במכתב ניחומים כתב פרופ' חיים גבריהו יוזם חידון התנ"ך העולמי לנוער:

"לבני משפחת יהודה קסטנבוים, הרעיה והילדים, קבלו נא ידידים יקרים השתתפות עמוקה בצערכם על מותו ללא עת של היקר באדם יהודה קסטנבוים ז"ל. היה יהודה ז"ל איש יקר וצנוע, אדם ששפע טוב לב, אחד האזרחים במולדת המהווים את מלח הארץ, הבונים ומקיימים את מדינת ישראל המתחדשת. הכרתי את בית אביו של יהודה ז"ל ב-טייש שבציכסלובוקיה, היה זה בית של אנשים שהתכוונו לבנות חייהם בארץ המולדת, בארץ ישראל...".

אלא שהדרך להגשמת חלום העליה לארץ ישראל של משפחת קסטנבאום: משפחה חמה ומבוססת כלכלית שהייתה מרכז הקהילה בה חיו ואבן שואבת לכל היהודים שהגיעו לאזור מרחוק ומקרוב ובלבם המיה ציונית, הייתה מלאת מהמורות שאיש לא צפה ולא ראה מבעד לעשן המתאבך באירופה הבוערת של מלחמת העולם השנייה. עשרה מ-אחד עשר אחיו ואחיותיו של אבינו, יהודה ז"ל, שרדו וסיפורם בלתי יאמן, כמו זה של כל ניצולי השואה. וכך, דרך גטאות, מחנות ההשמדה וקפריסין הם שבו הביתה והנבט שנטמן בבית הוריהם בגולה, פרח במלוא הדוד בארץ ישראל.

זהו סיפורו של יהודה קסטנבאום לוחם יהודי בשדות הקטל של אירופה במלחמת העולם השנייה.

משה ערמון אבי קסטנבאום

והנה פתאם הלך האיש ואיננו ושירת חייו באמצע נפסקה.

רעייתי חנה ואני מצטערים יחד אתכם בכל מאודנו וכוחותינו. ידענו את מיעוט ערכם של מלים לעומת צער השכול של ילדים צעירים ורעייה נאמנה. אולם מה יכול אדם בשר ודם לעשות

הליכה עלתה להם בדמים. יידו כרע להדק את

הסמרטוטים ששימשו לו נעליים, וכת הרובה כמעט ביקעה את השכמה עליה הונחתה בכוח הזדון. יד עזרה לו להתרומם ותמכה בו עד שהתייצב. יידו הביט על מטיבו וראה איש שקומתו הגבוהה ובשרו הכחוש היו כשלו. הוא היה לבוש קרעים כמו יתר היהודים בגדוד העבודה ההונגרי עימם צעדו. הסרט הצהוב שהיה כרוך על זרועם מכריז את יהדותם לכל עבר, היה פריט הלבוש העבה ביותר שכיסה אותם, ללא תועלת, בכפור של אוקראינה. הוא לחש לו להחזיק מעמד: הסוסים בקרוב יתעייפו. וכשהסוסים עייפים, לשומרים ההונגרים לא נותרת ברירה אלא לאפשר מנוחה גם ליהודים. וכשהסוסים לא קמו, היהודים נרתמו לקרונות התחמושת והציוד. אבל לסוסים האלה לא נתנו לנוח, אדרבה, השומרים התיישבו על הקרונות, להדיר את העייפות, ולתת מנוח הולם לרגליהם הדואבות. הם המשיכו את דרכם בדומיה, לא להסתכן בענישה נוספת. מדי פעם הרגישו יד רכה מטמינה צרור זעיר בתוך ידם. לב האם הרוסייה ורחמיה הרבים, ידע לנצל את שניות הסדרהדת של השומרים ההונגרים מהמטען היהודי הנתעב – אותו הקפידו להוביל באופן מתועב – והגניבו מעט אוכל לידי האנשים המרודים שעברו ללא סוף על שבילים שחצו את אוקראינה. ללא המעט הזה, היו גוועים ברעב. וגם המעט הזה, לרוב נגנב מהם על-ידי השומרים ההונגרים, שרוב המזון שהובילו היה שמור עבורם ועבור הסוסים. לעובדי הכפייה היהודים חולק מזון אחת לחמישה ימים, כעבור יומיים לא נותר מאום; הוא היה מועט מלכתחילה, וכרגיל נגנב מהם על-ידי השומרים ההונגרים. הם הלכו ודעכו, והמשיכו בדרכם עד שעייפו הסוסים. כשישבו בפאתי הכביש, דיברו. בכפור ובשלג, היה עדיף לדבר. תרדמה יכולה להביא עליהם את קיצם; קפואים בשלג שמכסה במהירות וללא רחמים את כל שנכרה בדרכו.

יידו הושיט את ידו. תדחתו נתקבלה במחוות יד מבטלת: הלוא היית עושה עברי כמעשי, אמר, ויידו כמוהו ידע שמי שעזר, הסתכן ברי כמו זה שנעזר, ושניהם נבעטו אל הסחי שלאורך הדרך בה צעדו. בניומן, טקובו, הציג עצמו, טייצ'ובו, אמר יידו, שכנים ניתן לומר: שישים קילומטרים בלבד ממזרח דרום לטקובו. בקולו של יידו רעדו געגועים, שנים, הוא אמר, מאז ראה את ביתו ומשפחתו. הוא גויס לצבא ההונגרי בשנת 1940 ושרת בבדפשט כחייל הונגרי מן השורה, עם מדים, ומשכורת, ועם אנטישמיות והשפלה שאותה ידע לנווט אל מעבר למקומות משכן ליבו. אוי! אמר בניומן, מי כמוהו ידע. והם בני אותו הגיל, עשרים וארבע, עם ניסיון חיים של: "אוהו!" נאנח בניומן. הם התחילו את

שרותם במחנות הכפייה ההונגרים ב"בטליונים" לגדודים שונים: יידו היה שריד גדוד 101/2 אליו סופח כשהחוק משנת 1942 אסר על יהודים לשרת בצבא ההונגרי. הוא נלקח מבדפשט לנוצ'קט, שם עסק הגדוד בחפירת שוחות לצבא ההונגרי. כעבור זמן, ולאחר התארגנות של מספר שבועות, בחדש אפריל 1942 צורף הגדוד יחד עם חמישים אלף יהודים בגדודי ה"צוונגארבעט", עבודת הכפייה, אל הארמיה ההונגרית השנייה ואל עבר קווי הלחימה הסובייטים באוקראינה. בניומן מהנהן, גם הוא נתפס ב-1942 בזמן שעבד בבדפשט וצורף לפלוגת עבודה שנשלחה לאוקראינה.

הצעידה מתחדשת, הם עוזרים אחד לשני לקום. הם שותקים, חושך בתוכם, ואין איש מלבדם בתוך המסע שבלבם: הם חפרו שוחות, סללו כבישים, והניחו מסילות ברזל בידיים חשופות, נושאים את עדני הברזל על כתפיהם. הם ניקו ותחזקו דרכים בקור של שלושים מעלות מתחת לקו האפס. הם דחפלו/סחבו ציוד – רתומים לקרונות, ובצרו שדות מוקשים – בעיקר בגופם – בתנאים של עבודות, ורעב, והשפלה מתמשכים מדיהם של השומרים, ועינם הפקוחה של קציני הצבא ההונגרים. אלפים מהם נפטרו מהעבודה המפרכת, הרעב, מחלות ומעשי הרצח של השומרים ההונגרים. הם צעדו אלפי קילומטרים ברגל, יידו עבד בקמינקה וגומל, שהיו במרחק של אלף קילומטר אחד מהשני, והתקדם עתה עם גדודו לעבר קולומיאה. חמישה אחוזים נותרו מה"בטליון" שלי אמר בניומן, עשרה אחוזים ב"בטליון" של יידו. הפזרות הללו הצטרפו לגדודים לאורך הדרך. בינואר 1943 פרץ הצבא הרוסי את קווי ההונגרים, והם היו עתה בניסיה ארוכה, שבעקבותיה הורעו תנאי גדודי העבודה, כאילו לא היו רעים מספיק: הם לא הורשו לישון במקומות סגורים, ואם מצאו כאלה, גורשו מהם וישנו תחת כיפת השמיים, ללא בגדים מתאימים לקור האוקראיני המקפיא. רבים קפאו למות בסופות השלגים. הם הורעבו וחיו בוהמה ובתדהגיינה שנכפתה עליהם במזיד על-ידי ההונגרים. הם חלו ולא היו תרופות. שערם וזקנם צימחו פרא, כינים אכלו בהם בכל-פה.

בלילות היו מספרים איש לרעהו על משפחותיהם והסיפורים חיממו את הלבבות. שלושה-עשר אחיו ואחיותיו של בניומן, הוריו, סבו הרב, וסבתו, בני אחיו ודודניו – וכשביטא את השמות: פאולה, פרץ, לייבש, בלה... הם נותרו זמן רב על שפתי כדברי קודש אהובים – סיפקו בערה למדורה גדולה שעליה נתווספו סיפוריו של יידו על אחד-עשר אחיו ואחיותיו, אביו הרב ואמו, סבו הרב, בנו של רב, והמדורה התפצחה באש מאירה שחיממה את לבבות כל היושבים סביבה, שבתורם, ליבו אותה בסיפוריהם. ואצל

יהודים כמו אצל היהודים, הומור עצמי הוא מנגנון הגנה ונשק סודי: הם תיבלו בסיפורים משעשעים על חיי הכפרים והערים אליהם כל־כך התגעגעו, וב'וויצים'/בדיחות על חייהם כשבויים, שהפכו אותם לפחות מאיימים. וכשנגעו בכאב, הוא כאב פחות, ובכלל כשצוחקים על משהו הוא מתגמד. וההומור הזה שהוא עדין, ובנוי על ניואנסים שמדברים רק אליהם וביניהם, ממלא אותם באחות אחים, ובאור גדול, וברוח לחימה שתשיב אותם אל המקומות, והמשפחות, והאנשים אותם הם כל־כך חסרים. כי אם לחשוב על זה: היהודים נותקו מחייהם כרופאים, ועורכי־דין, כבנאים, ושרטטים, כתלמידי אוניברסיטאות, כשוליות עבודה, סופרים, מוזיקאים, מדענים, ובעלי עסקים ובעלי בת־מסחר שהניעו את גלגלי הכלכלה והתרבות ההונגרית. אחוז גבוה מהנשלחים למחנות העבודה היו בעלי מקצועות חופשיים ובעלי נכסים. לרוב היו אלה השכנים, והעובדים, והקליינטים, או העמיתים והקולגות שנפשם חשקה במעמדו האקדמי של חברם, ששלחו את שמות היהודים לשלטונות, עם בקשה כתובה נאה: "אנא אם לא יקשה על השלטונות היקרים, נא צרפו את האלמנטים השלייים, והאנט־חברתיים אשר ברשימה, אל פלוגות העבודה, לטובתה ולמענה של החברה ההונגרית הנאורה". וההונגרים הטובים, התפטרו באחת מחובותיהם הכספיים עבור השרותים שקיבלו מאותם יהודים, וגם ירשו את רכושם. וכמו צדיקים גמורים, מילאו את הנאמר: "הרצחת וגם ירשת?". היהודים האלה היו בעלי משפחות, וצעירים, ורווקים עם חיי חברה ומבט וחזון לעתיד, הם היו אנשים עם כאבים ושמחות והצלחות וכישלונות – כמו של כולנו, ושל העולם סביבם, שהמשיך לחיות את חייו בהתעלמות גמורה, ובדממה שהלכה וקברה את המנודים ללא עוול, את מי שנטלו מהם את חייהם ללא סיבה וללא זכות. והם לא פיסת היסטוריה, הם חיים שלמים, מבורכים ומועילים שנגדעו על לא עוול בכפם, כאילו היו גודעים את חיינו היום.

מעט לפני קולומיאה נפרדו דרכיהם. הגדוד התפצל,

בניזמן המשיך ליעד לא ידוע. כשחיבקו וחיזקו איש את אחיו קבעו להיפגש בצ'כסלובקיה בעיר רומבורג, כשהעולם יחזור לשפיות דעתו. הם גיחכו, כי לא האמינו שזה באמת יקרה אי פעם, אבל בהחלט מיד כשתיגמר המלחמה הארורה הזו. בניזמן הרי רוצה להכיר לרעו את משפחתו, במיוחד את בנותיה של אחותו פאולה, שאת שמותיהן יידו כבר הכיר: פייגי ושיינדי. אהיה שם! הבטיחו, ולא הביטו לאחור. כעבור מספר ימים חנתה הפלוגה של יידו בקולומיאה והם נשלחו לתחזוק דרכים למעבר הכוחות הנסוגים. הם עבדו

במשמרות של שתיים־עשרה עד ארבע־עשרה שעות עבודה ביממה ללא מזון, מים או מנוחה. רבים נפטרו מרעב ומחלות, בעיקר מטיפוס הבהרות שהפך למגפה על־ידי בני הגוף שהעבירו אותו מאדם לאדם. את החולים הורידו למרתף חשוך ללא אויר וללא טיפול רפואי. המרתף הלך והתמלא, יידו היה ביניהם. הם שכבו על רצפת הבטון הקרה קדוחים מחום, נאנקים מכאבי שרירים, הקאות, צמרמורות, פרכוסים והיזות.

באחד הימים לקראת מאי 1943 נעלמו השומרים ההונגרים: זו לא הייתה הייתה, לא משאלת לב, השומרים ההונגרים הפקירו את הגדוד ונעלמו. והרוסים הופיעו. הייתה ציפייה בין אנשי גדודי העבודה לבוא הרוסים: הם קיוו שהתנאים ישתנו לטובה, והם ישוחררו. לדאבונם, הרוסים ברוב המקרים לא הבדילו בין אויביהם ההונגרים, לבין היהודים, ורבים מהם נורו למוות. הרוסים שבו את היהודים, ההונגרים והגרמנים וסגרו אותם במחנות משותפים. בתוך כאוס שהרוסים לא היו מוכנים לקראתו, התחיל פרק מחפיר נוסף בהתעללות ביהודים. רבים מהם נפטרו, ואחרים ששרדו, שבו למקומותיהם ומעולם לא העידו. מעט מאד ידוע על הזמן שבו היו עובדי־הכפייה היהודים ההונגרים בשבי הרוסים. מהמעט שידוע, האנטי־שמיות והיחס ליהודים מצד הרוסים היה קשה ומאמלל.

ובמרתף, יידו והחולים, שכבו ללא עזרה וללא תקווה. השומרים הרוסים היו יורדים מדי יום אל המרתף, גוררים את המתים ברגליהם החוצה, ומטילים אל תוך בור משותף. בוקר אחד, הרגיש יידו דיים לופתות את קרסוליו, והוא נגרר על רצפת הבטון לכיוון היציאה. הוא ניסה למחות, אבל קולו לא נשמע לו. הוא ניסה להניע את רגליו, וגופו סרב להיענות. הוא הניע את אצבעות ידיו, ואחד החולים צעק לעבר השומר להניח לו, הוא חי. השומר נבח: "זאתה רוצה שמחר נבוא שוב לקחת אותך, הוא כבר ממילא מת". ויידו שומע. והשומר סוחב גורר אותו, ומגיע למדרגות המובילות מהמרתף, ובכל אחת מהמדרגות ראשו של יידו נחבט אל שלח המדרגה, נתקל בשפתה, מוטח אל חוד קיצה, ויידו חש, וליבו בוכה. הוא לא הוטל לבור, הוא נזרק על האדמה כמו בציפייה למוות. שכב, וחום היום הטיב עמו, כשהחשיך, והשומרים הסתגרו בקרקטנים, יידו זחל חזרה אל המרתף פנימה.

תמרה הופיע כעבור שבוע והחלה לטפל בחולי המרתף. ללא תרופות, עם מעט מזון וים שהביאה עמה. היא ציננה את חומם, וספגה את הזעה ממצחם. דאגה לבגדים נקיים גליים ראויות להליכה עבורם, וסיפרה את זקנם ושערם. היא הוציאה אותם לחום היום

שהבריה את הכינים, והם החלימו, ורוחם שבה והפיחה כוח בגופם. אם תמרה הייתה אחות רחמנייה, או חיילת בצבא האדום, או בחורה מקומית אשר ליבה רצה לעזור, האם הייתה יהודיה או נוצרייה, הם לא ידעו, גם לא רצו להתגרות בגורל ולא שאלו. עבורם, היא הייתה הכל: מלאך ומשיע, וגואל ובך־אנוש שהשיב להם את הביטחון שלא אפסה תיקוהו, ולא כלו מן הארץ הניצנים שינביטו ושיבו את רוח־האלוהים אל פני האדמה.

בוקר אחד היא הביאה עיתונים, והיהודים שלנו, שבמשך שלוש השנים האחרונות לא ראו מלה כתובה, לא שמעו חדשות, או קראו עיתון – כל מה שידעו היה מהשומרים ההונגרים שפארו את ניצחונות הגרמנים, דיווחו על סופם הקרב של היהודים, ואתם, הם אמרו להם, את הבית לא תראו, ומכאן לא תשובו – הביטו איש על אחיו, בתנועת יד מגונדרת שלו את משקפיהם מכיס חליפתם המחוייטת, שילבו רגל על רגל, בתנועת יד נמרצת פתחו את העיתון לכל רוחבו, אל מול עיניהם, השעינו מרפק על שולחן האוכל, ובחיבה שאלו את חולה, או לאלה, או גיטלה, או שרלה: עוד קוביית "צוקער צום תיי אפצ'רד" פייגלה! קיכלה פריך ייש? והם טופחים על העיתון, ומדברים במרסל־מרסואית על הפלאים המתרחשים בעולם, ואז צוחקים צחוק גדול על משובתם, לפני שהם מעיזים לקרוא את העיתון מפחד המדווח בו. כשקראו על מפלת הגרמנים בחזית הרוסית, נחה דעתם. מהבית, ממקומותיהם, הייתה דממה, אף לא מילה כתובה.

תמרה הביאה את העיתונים מדי יום. שומריהם הרוסים העלימו עין. וכשאנשי הפלוגה ששבו לאיתנם התחילו להתפור, הם לכאורה עודדו את המגמה; מפני שלא חפצו בעול הכורז בהשבת שבר־אדם לחיים, מפני שידעו שבהמשך הדרך הם ממילא יפלו בשבי הצבא־האדום וישלחו למתקני כליאה מאורגנים, ואולי מפני שלבם היה טוב באמת, והם עזרו ליהודים שהמסע שעברו זעק מפניהם, וגופם, ורוחם השפופה, שבהבוקי יאוש ביקשה את הסוף.

באחד הבקרים, כשידו סקר את העיתון, הבחין במדעת גיוס שפנתה אל ליגיונרים בעלי אזרחות צ'כית המעוניינים להתנדב ליחידה צ'כסלובקית במסגרת הצבא הרוסי. יידו בחברת אחדים מחבריו הצ'כים, ובברכת השומרים הרוסים, התייצב במשרדי היחידה וגויס לגדוד בפיקודו של לדוויג סבובדה, מי שלימים יהיה נשיא צ'כסלובקיה. סבובדה היה קולונל, אלוף משנה, בצבא הצ'כסלובקי, מפקד חיל־הרגלים שפורק בשנת 1938 עם סיפוח צ'כסלובקיה על־ידי הגרמנים. בפברואר 1942 החל סבובדה בהקמת גדוד צבאי צ'כסלובקי, שמגמתו הייתה לחימה בגרמנים תחת פיקוד הצבא־האדום. הגדוד מנה אלף

בנימין וולף, חייל בצבא ההונגרי, רעו של יהודה/יידו למסע התלאות, ולימים בן משפחתו לאחר שנישא ליפה וולף, בת אחותו של בנימין.

חיילים בקרוב. במאי 1943, לאחר קליטת מתנדבים רבים ביניהם יידו ורעיו, הפך הגדוד לחטיבה שנקראה החטיבה הצ'כסלובקית הראשונה. החטיבה, בפיקודו של סבובודה, השתתפה בקרבות לשחרור אוקראינה ובסוף אותה שנה הועלה לודוויג סבובודה לדרגת גנרל. באפריל 1944 הוקם קורפוס/גייס צ'כסלובקי בברית המועצות, סבובודה מונה למפקד אחת מחטיבות הגיס. באוגוסט 1944, לאחר אבדות קשות בעת הקרב על מעבר דוקלה בהרי הקרפטים, הודח מפקד הגיס: יאן קראטוצ'וויל, על-ידי הפיקוד הסובייטי, סבובודה מונה למפקדו הכללי של הגיס הצ'כסלובקי בברית המועצות. ומי שליווה את הגנרל, כנהגו האישי, מיום גיוסו במאי 1943 עד יום שחרורו במאי 1945 היה יידו קסטנבאום, איש צבא הונגרי, שריד בטליון 101/2, ניצול פלוגות העבודה ההונגריים הידועים לשמצה, צ'כי גאה, ואיש משכמו ומעלה.

אין מה לומר: קומתו הגבוהה ומראהו האדנותי בלטו מיד במשרד הקטן אליו היגיע בעקבות המודעה בעיתון, ויחד עימם, האירו חכמתו, מזגו הטוב, והעדינות האצילית בה התנהל. כשנשאל יידו - אויגן בצ'כית, האם הוא נוהג 'אאוטומוביל', ענה בחיוב, ובביטחון מוחלט הוסיף כי הוא נהג ותיק. כששאל את חבריו, שכמוהו נרשמו כנהגים, האם הם יודעים לנהוג, מפני שהוא לחלוטין לא, הם מיד הוסיפו את הבדיחה לרפרטואר האידיש שלהם, והחלו ללמד אותו פרק בהלכות נהיגה. יידו נבחר ללוות את הגנרל האהוב והנערץ על עמו, לודוויק סבובודה. ומפני ששימש כנהגו האישי, לא הייתה לו ברירה, אלא ללמוד לנהוג, והוא למד, ונהג הישר לתוך מוסך ברומבורג, אל ליבה של הפקידה שניהלה אותו.

K: ke g... 31.3.2002 ZL

Vojenský ústřední archiv
Praha

Č.j.: 14205-VHA/2002-2111

V Praze dne 17. března 2002

Výtisk čís.: 1
Počet listů: 1

Personální sekce MO ČR
Odbor pro veterány
Nám. Svobody 471

160 01 Praha 6 - Dejvice

Věc: Evžen Kestenbaum, vojenská služba *KL*
K Vašemu č.j.: 6044/01

Vojenský ústřední archiv v Praze potvrzuje, že Kestenbaum Evžen, nar. 29.5.1919, byl odveden 21.12.1943 v Buzuluku pod kmen. číslem 4513 s klasifikací A-70. (1.čs.voj. jednotka v SSSR, kniha čís. 12, poř. číslo 4814 a Příloha k rozkazu čís. 199, Buzuluk 23.12.1943, náhradní praporek). Jmenovaný byl zařazen dne 10.4.1944 do kmenového stavu autoroty (rozkaz čís. 80, čl. 11, Jefremov 10.4.1944, náhradní praporek).

Vojín Kestenbaum Evžen byl dne 27.6.1944 přemístěn k autorotě 1.čs.arm. sboru v SSSR. (Rozkaz čís. 52, čl. 4, 1.čs.arm. sbor v SSSR ze dne 27.6.1944 a fond SSSR-IV Ty1, i.č. 364, sign. 9/3 - Jmenné seznamy příslušníků sborové autoroty). Dnem 1.2.1945 byl voj. Kestenbaum Evžen povýšen do hodnosti svobodníka. (Rozkaz týlu sboru čís. 16 ze dne 4.2.1945). Jiné údaje nebyly v dochovaných archívních materiálech zjištěny.

S pozdravem

Ředitel
plukovník Ing. Jan KOŇÁRIK

Vypracovala: Magdaléna Duszková - tel.č.: 02/20206057

255
22. III. 2002
č.j.: 6044/01 listy: 1/1
Dr. Křivá

MINISTERSTVO OBRANY
22. III. 2002
Č.j.: Listy: 1/1

MINISTERSTVO OBRANY
ODBOR PRO VETERÁNY

V Praze dne 7. května 2003

Č.j.: 6044/02/2003 - 7542

Výtisk číslo: 1
Počet listů: 1
Přílohy: 2/2

Vážená paní
Zeni Kestenbaum
P.O.Box 2458
Nataniya
Izrael

Vážená paní,

v příloze Vám zasílám kopii našeho dopisu z 26. února 2002, na který jste nereagovala. Dále Vám zasílám kopii vyjádření ředitele Vojenského ústředního archivu Praha, ze kterého vyplývá, že Váš manžel byl odveden v Buzuluku do čs. armády v zahraničí dne 21. prosince 1943. I když jiné materiály nemáme k dispozici, je možné Vašemu manželovi osvědčit podle zákona č. 255/1946 Sb. § 15 odst. 2 dobu služby od 21. prosince 1943 maximálně do 5. května 1945, na kteroužto dobu bychom vydali osvědčení.

Reaguje prosím, Vážená paní, na náš dopis z 26. února 2002 a na dopis, který Vám zasíláme, a to do 29. srpna 2003 s tím, že v kladném případě bude vydáno osvědčení Vám jako pozůstalé na dobu služby Vašeho manžela v československé armádě v zahraničí od 21. prosince 1943 do 5. května 1945.

S pozdravem

Ředitel
JUDr. Ing. Vladimír Buřič

מסמכים של מנהל הארכיון הצבאי המרכזי בפראג, המאשרים את שירותו של יהודה קסטנבאום
בצבא הצ'כי החל מ-21 דצמבר 1943 ל-5 מאי 1945.

יהודה ויפה נישאו בתום המלחמה, עלו לארץ ישראל שם גידלו את בניהם משה ואבי.
יהודה פשט את מדיו, עבורו המלחמות תמו. לא כך עבור בניו שלבשו מדים בתורם. ויהודה
ויפה, יחד עם כל עם ישראל, מביטים בהם ותוהים עד מתי.